

SÜTŐ BÉLA JÓZSEF

Brassói Transilvania Egyetem, Faipari Mérnöki Kar

Öko-design és Restaurálás Mesterképző Szak

sutobela@yahoo.com

A vargyasi Sütő család munkásságának kutatása, valamint korszerű bútortervezés a hagyományos elemek felhasználásával

Bevezető

Mára már jól tudjuk, hogy a természetből származó forrásaink, nyersanyagaink végesek, illetve azzal is tisztában vagyunk, hogy bolygónk ökológiai egyensúlya fölborult. Az ipari mérgező anyagok nem csupán csak szennyezik környezetünket, hanem közvetlenül károsítják az egészségünket is.

Társadalmunk sajnos teljes mértékben a „fogyasztáson” alapszik, „étvágyunk” pedig ahelyett, hogy csökkenne, vagy stagnálna, folyamatosan nő. Túl sokat „fogyasztunk” bizonyos árucikkekből, melyeket nagyon gyorsan elhasználván eldobunk. Az emberiség ezen tulajdonsága mára gyakorlatilag jellegzetességgé vált, modern életünk úgymond része lett, melyről jelen pillanatban szinte senki sem gondolja, hogy egyhamar véget érne.

A tiszta, fenntarthatóan fejleszthető és biztos jövő felé vezető út az igények oly módozatokban történő kielégítésében nyilvánulhat meg, melyek kevésbé vagy egyáltalán nem károsítják a természetet, építő jellegűek és barátságosak. Oly módon kell építkeznünk, hogy ne tegyünk több kárt a környezetünkben, de ugyanakkor az emberek igényeit is kielégíthessük.

Ezen célok felé vezet az ún. fenntartható fejlődés is, melyet egyre több designer, mérnök és művész tart a legjárhatóbb útnak. A fenntartható fejlődés evolúciót és progressziót jelent, oly formában, hogy ne tegyen kárt az értéket képviselő környezetben. Több ága is van ezen fejlődés típusnak, melyek közül számunkra talán legérdekesebb a fenntartható öko-design.

Az öko-design az a tervezési filozófia, mely összhangban áll a gazdasági, szociális és természeti fenntarthatóság elveivel.¹

Nyilvánvaló, hogy ősünk nagyon sok tudást halmozta fel az építményeikkel, használati tárgyaikkal, szerszámaikkal kapcsolatban, melyeket évszázadokon át kísérleteztek és tapasztaltak ki. Én ezen dolgozat által megpróbálok közel férkőzni a tudásukhoz, betekintést nyerni a házukba, műhelyükbe, hagyományaikba és ezáltal az életükbe. Megpróbálok kutatni, megismerni és megérteni kultúrájukat. Viszont mivel a hagyományos paraszti élet nagyon összetett, le kellett szűkítenem a kutatási területet. Erre a célra pedig azt a vidéket szemeltem ki, mely részben hatalmas múltja, részben elszigeteltsége miatt nagyon sok hagyományt megőrzött. Ez pedig a szülőfalum, Vargyas, azon belül pedig a Sütő család, melynek dr. Kós Károly szerint hatalmas érdeme van az évszázadokon keresztül megőrzött és fejlesztett hagyományos fafeldolgozásban, mely olyan magas szintre emelkedett a faluban, hogy Vargyast mint a népi bútorképzés iskoláját és fejlesztő központját emlegethetjük.²

A vidéken olyan értékek feltérképezését szeretném elvégezni, melyek örökérvényűek, mindig újjászületnek és újra felhasználhatóak. Ezen elemekből szeretnék inspirálódni a dolgozat második felében megvalósítandó bútordarab tervezésénél.

Remélem, hogy kutatásom eléri célját, vagyis a hagyományos népi bútorok, elemek (újra)felhasználását, illetve az ezekből való inspirálódás népszerűsítését a modern és ökológikus bútortervezésben. Meggyőződésem, hogy ezek az új bútorok dinamikusnak fognak megfelelni a mai kor követelményeinek: értéket közvetítenek, modernek, kreatívak, mégis egyszerűek, ökológikusak és praktikusak. Ezen kritériumok teljesítése mellett a sikerük garantált.

Szerintem a hagyományos életmód és kultúra nem kopott meg, csupán újra kell értelmezni, és át kell ültetni napjainkba. Elemei folyamatosan inspirációra adnak lehetőséget és értékei gyakorlatilag kimeríthetetlenek. Próbáljunk hát abból gazdálkodni amink van!

¹ Alin M. Olărescu, Eco-Design de produs – Vol.I. (Termék öko-design), Brassói Transilvania Egyetem Kiadó, 2010, 13. old.

² Dr. Kós Károly, A Vargyasi festett bútor, Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1972, 15 old.

A vargyasi Sütő család munkásságának tanulmányozása

1.sz. ábra: idős Sütő Béla festés közben

Forrás: Sütő család kiállítása, Vargyas

Vargyas (2.sz. ábra) község Erdélyben, a mai Kovászna megye területén fekszik, egy falut foglal magába. A Baróti-medence északi részében helyezkedik el, a Persány hegység keleti vonulatában, 8 km-re Baróttól, 45 km-re Székelyudvarhelytől, 50 km-re Sepsiszentgyörgytől és 65 km-re Brassótól.

2. sz. ábra: Vargyas-i látkép az unitárius templommal, Látóhegyről

Forrás: Sütő Olga fotója

3. sz. ábra: A XI. századi alapokra Makovecz Imre tervezett új templomot

Forrás: Sütő Olga fotója

A község közelében már a paleolitikumból származó leletek is kerültek elő, ezért nagyon régi településként könyvelhető el. A területén régi várak romjai lelhetőek fel, a déli részében pedig egy XII. századi templom romjaira bukkantak (3.sz. ábra). Vargyas első írásos említése 1334-ből, a pápai tezedjegyzékből való, ahol “Sacerdos de Villa Wardach” néven szerepel. Lakossága székely-magyar emberekből áll.

Mivel a község földjei megművelésre nem a legalkalmasabbak, illetve a vidék nagyon gazdag lombhullató és tűlevelű erdőkben egyaránt, a lakosok már a nagyon régi idők óta elkezdtek asztalossággal foglalkozni.³ Ezt a tényt erősíti a tágabb vidék elnevezése is: Erdővidék, mely kb. 20 települést foglal magában, Barót nevű kisváros központjával.

³ Dr. Kós Károly, A Vargyasi festett bútor, Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1972, 12. old.

Az itt fellelhető mesterségek nagy múltjára utalnak az épületek, melléképületek, kapuk, kopjafák, bútorok minősége és régisége is. Ezen építmények, tárgyak nagy számban maradtak fenn napjainkig, viszont sok esetben fennmaradt a készítésük technikája és hagyománya is egyaránt. A község legérdekesebb alkotásai a házak, a kapuk és a kopjafák.

A házak több típusba sorolhatók, a nagy kőből épült kúriáktól (4.sz. ábra) egész a kis, fa gerendákból, bornákból épült házakig (5.sz. ábra). A székely ember nagyon szoros kötődését a házhoz, udvarhoz az is jelzi, hogy a vidéken az udvartartást egy egységként kezelték és „életnek” nevezték (6.sz. ábra). A házak két- vagy háromosztatúak voltak: tiszta szoba, konyha és lakószobából állottak. Az út felé két ablakkal néztek, színezésük pedig a kor szociológiai-társadalmi képét hordozta magán, mivel íratlan de szigorú szabályok rendelkeztek róla. A házaknak magas fedelük volt, melyet zsindellyel, később cseréppel fődtek.

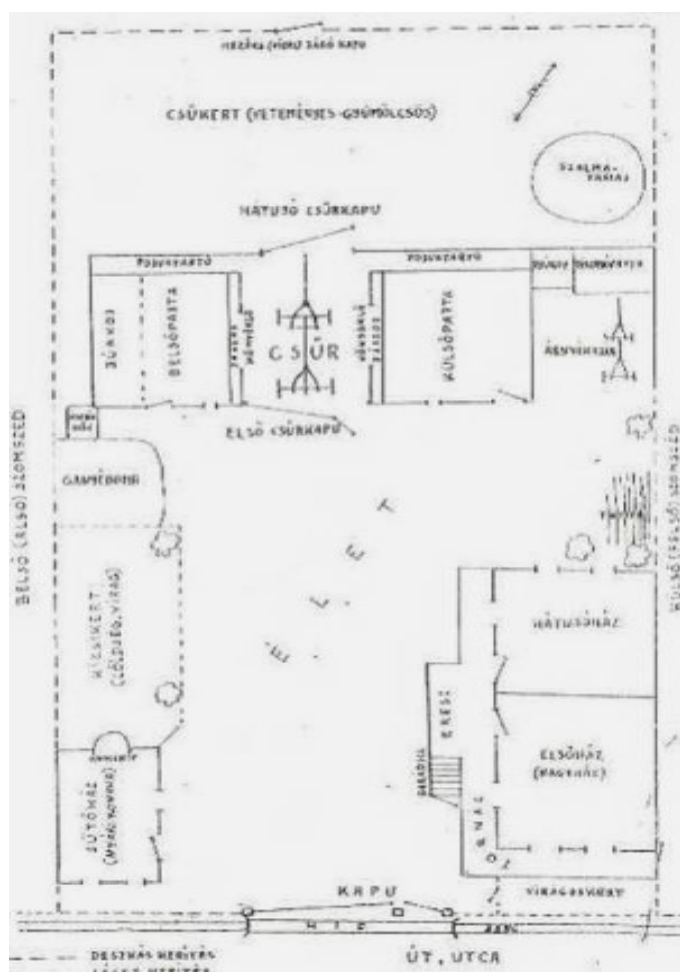
4. sz. ábra: Kőből épült kúria, teljes udvartartásával a XIX. századból fennmaradva
Forrás: Sütő Olga fotója

A kapuk nagyon fontos szerepet töltöttek be a székelyek életében. A népi építkezés ezen darabja árulta el a legtöbbet az „élet” tulajdonosáról. Mivel Vargyas történelmileg és kulturálisan is Udvarhelyszékhez tartozik, a faragott fedeles, galambdúcos, vagy egyszerűbb kivitelezésű faragott kapukat itt is festették.

5. sz. ábra: Régi vargyasi ház bornákból építve, jellegzetes vargyasi gyalogkapuval
Forrás: Sütő Olga fotója

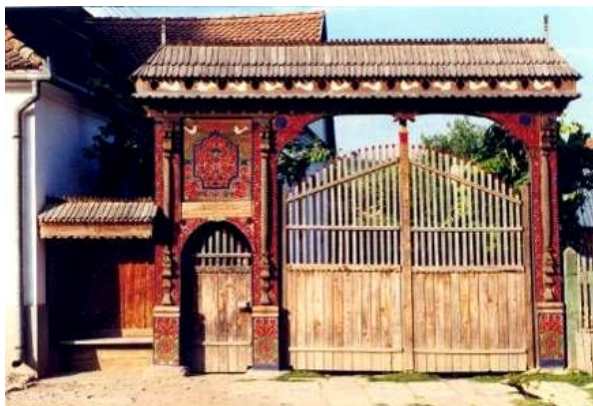
A nagyobb porták előtt magas, gazdagon díszített kapuk (7.sz. ábra) állottak, míg a szegényebb házak előtt keresztkötőgerenda nélküli, egyszerűbben mintázott „gyalogkapuk” (5.sz. ábra) voltak. Ennek volt egy gyakorlati magyarázata is, mivel a nagy, magas kapun átfért a magasan megrakott szénás szekér is, míg ezt a szegényebb ember nem engedhette meg magának. A vargyasi kapuk így 2 kategóriába sorolhatóak: nagy, keresztkötőgerendás galambdúcos székelykapu (a klasszikus udvarhelyszéki kapu rokona), illetve a kis, kötőgerenda nélküli kapu, melynek díszítése változó, de lényegesen egyszerűbb.

6. sz. ábra: Az „élet” alaprajza a Székelyföldön
Forrás: Kós Károly rajza

Díszítésük általában növényi, legelterjedtebb elemük a tulipán, ritkábban állati vagy emberi motívumokat is felhasználnak. Ezek szimbolikája nagyon gazdag, akárcsak magyarázataiknak változatai. A festésüknél használt színeknek is saját szimbólumrendszerük volt: például a piros ördögűző, a zöld vendégváró szerepet töltött be. Ezek az elemek az ősi székely hiedelemrendszerre engednek következtetni. Fontos eleme még

a szélekylkapu készítésnek, hogy általában a családfő maga dolgozta ki a kaput, legjobb tudása szerint, mely ilyenformán egyúttal az ő életrevalóságát és rátermettségét is jelképezte.

7. sz. ábra: A Sütő család nagy, keresztkötőgerendás, galambdúcos szélekylkapuja
Forrás: Sütő Olga fotója

A **kopjafa** az egyik legősibb örökségünk, melynek mind kulturális, mind művészi vonatkozásai nagyon fontosak. A kopjafás temető nem hideg, rideg képet mutat, hanem inkább szelíd virágoskert látszatát kelti: meleg és barátságos (8.sz. ábra). Sokkalta közelebb áll a természethez.⁴ - Kós Károly véleménye a szélekyl kopjás temetőkről.

8. sz. ábra: Vargyasi kopjafás temetőrészlet
Forrás: saját fotó

9. sz. ábra: Sütő István kopjafája a vargyasi temetőben
Forrás: Olasz Ferenc fotója

A kopjafát hagyományosan az elhunyt fejéhez állították, tölgyfából készült és lenolajjal kezelték le. A régi időkben Kós szerint a motívumokat még meg is festették. Régen bárdal, baltával faragták az elhunythoz közel álló férfirokonok. A földbe ásott tölgyfa akár 50-60 évet is eltartott, ha pedig nincs közvetlen kapcsolatban a földdel, akár 100-120 évet is tarthat. A Kárpát medence legrégebbi kopjafái a protestáns

⁴ Olasz Ferenc, Fejfák, Magyar Helikon Kiadó, Budapest, 1975, 171. old.

vidékeken lelhetőek fel, mivel Kós szerint hasonló sírjelek állítása tiltva volt a római katolikus hívek számára, pogány jellegük miatt.

A kopják mindegyike egyedi alkotás, nincs két egyforma darab. Ősi szimbólumrendszerük miatt leolvashatóak, mivel minden motívum mondanivalót közöl az elhunyt életéből (9.sz. ábra). Az írásbeliség elterjedése előtt így kommunikáltak ősünk egymás közt és a „túlvilággal” egyaránt. Aki ismerte tehát a jelrendszert, a kopjafa vastagságából, motívumaiból, illetve megmunkálásából leolvashatta az elhalálozott személy legfontosabb tulajdonságait.

Kós szerint a székely kopjafák eredete nem teljesen tisztázott, ősiségük viszont nem megkérdőjelezhető. Legvalószínűbben a székelyek katonahatárőr mivoltával hozhatók összefüggésbe, mivel régen is az elhunyt harcos fejéhez saját fegyverét tűzték, mely sok esetben éppen kopja volt.

A vargyasi Sütő család történetét kutatván nagyon hamar dr. Kós Károlyhoz jutunk, aki szerint „A festett bútorok tanulmányozása szempontjából kivételesen szerencsés a helyzet Vargyason. Az udvarhelyszéki Erdővidék e szép falujában tovább élt a festett bútorok divatja, és ugyanakkor ez a község az erdélyi festett bútorok egyik legrégebbi, magas művészi színvonalú termékeket előállító központja, ahol a legnevezetesebb bútorfestőasztalos család egyik élő tagja, idős Sütő Béla (1.sz. ábra) személyében egyaránt kitűnő mesterét és hagyományörzőjét találni az itteni festettbútor készítésnek.”⁵

Kós Károly néprajzkutató szerint a Vargyashoz hasonló népművészeti központokat feltétlenül tanulmányozni kell. Mivel úgy találta, hogy nem foglalkozik elegendő tanulmány ezen hagyományok felkutatásával, elkezdte tanulmányozni a több évszázada Vargyason működő Sütő család történetét. Azt, amit ma tudunk a székely népi bútorokról, javarészt Kósnak köszönhetjük.

A Sütő család, valamint a szomszédos falvak virágkompozícióit tanulmányozván Kós rájött, hogy nagy valószínűséggel Vargyason egy bútorfestő-asztalos központ működött.⁶ A Sütők szomszédos falvakra gyakorolt hatása egyértelmű, például a Balázs család munkáin keresztül, kik ugyancsak híres bútorfestők voltak, századokon át. Kós szerint egy másik érv az „iskola” bizonyítása mellett az, hogy Székelyföld sok területén fellelhetőek a munkáik, illetve a múlt században történtek próbálkozások más asztalosok részéről a megtelepedésre, de 3-4 évnél többet egy sem tudott ittmaradni. Ezt azzal magyarázzák, hogy a közösség

⁵ Dr. Kós Károly, A Vargyasi festett bútor, Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1972, 6. old.

⁶ Dr. Kós Károly, A Vargyasi festett bútor, Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1972, 13. old.

hozzá volt szokva a Sütő munkák ízléséhez és minőségéhez, ezért az újonnan érkezők nem kaptak megrendeléseket. Példának itt van Eiwein Károly brassói szász származású asztalos, ki 1904-ben próbált szerencsét, sikertelenül.⁷

A Sütők gazdag szakmai ismerete, a népművészetük magas minősége, a szomszédos falvakra gyakorolt hatásuk a mesterség több generáción keresztüli öröklődésének eredménye.⁸ – írja dr. Kós Károly. Ez a család egyedülálló az erdélyi illetve az összmagyar művészettörténetben: 16 generáción keresztül megszakítás nélkül alkot egy mesterségen belül.

A családi hagyomány szerint az első két Sütő Fiafalváról (ma Hargita megye) érkezett Vargyasra 1568-ban a faluban található Daniel kastély (10. sz. ábra) újjáépítésére és bebútorozására. János és József a hosszú lejáratú munka végett megtelepedett Vargyason, és a család ezen ága azóta is itt él. Idős Sütő Béla dédnagyapámnak a nagybátyja mesélte, hogy az első két legény Daniel Ferencné hívására jött a faluba. János ács volt és József asztalos. A családi mesterséget Józseftől származtatjuk.⁹ Ezt a történetet alátámasztja az a levéltári adat is, mely szerint a Daniel kastélyt valóban kirabolták és felégették Basta generális erdélyi betörésénél a XVII. század közepén.

10. sz. ábra: A vargyasi Daniel kastély
Forrás: Sütő Olga fotója

A következő adatot a székelyudvarhelyi levéltár biztosította, mely szerint az 1627. évi népszámláláskor a faluban már két felszabadított jobbágy szerepel a családból: Sutheö János és Sutheö Kathi.¹⁰ A székely levéltárak adatainak nyilvánossá tétele folytán még biztosabb adatokat tudhatunk meg a családról, melyek alátámasztják a Kós által leírtakat. E

⁷ Dr. Kós Károly, A Vargyasi festett bútor, Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1972, 13. old.

⁸ Dr. Kós Károly, A Vargyasi festett bútor, Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1972, 15. old.

⁹ Dr. Kós Károly, A Vargyasi festett bútor, Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1972, 15. old.

¹⁰ Dr. Kós Károly, A Vargyasi festett bútor, Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1972, 15. old.

szerint Swteo János Daniel Mihály jobbágya volt a XVI. században.¹¹ A fenti adatokból kitűnik, hogy a Sütők egy ága már a XVI. század végén biztosan Vargyason élt.

Az első Vargyason élő családtag tehát József(I.) volt, a XVI. század végén, unokái Sütő Kati és Sütő János (szabadszékelyek). János fia volt Samu (XVII. század), Samu fia pedig József (II.), kinek neve szerepel a család legrégebbiről fennmaradt szerszámán (11.sz. ábra): „1680 Sütő J”. Ezen szerszámot mind a mai napig családi relikviaként őrizzük, használati rendeltetése a festékanyagok finom porrá őrlése.

11. sz. ábra: A festéktörő márványlap a következő felirattal: „1680 Sütő J”
Forrás: saját fotó

12. sz. ábra: A festéktörő kő másik oldala: „1754 SÜTŐ ISTVÁN”
Forrás: saját fotó

13. sz. ábra: Kutyafejű kézigyalu 1758-ból
Forrás: Sütő István fotója

14. sz. ábra: Az 1773-ban épült családi ház
Forrás: saját fotó

Józsefnek fia volt Pál(I.), az ő fia pedig István(I.), kinek neve egy 1754-es évszámmal együtt a fent említett festéktörő kő másik oldalára van felvésve (12.sz. ábra). István József(III.) apja volt, aki egy, a mai napig épen fennmaradt kutyafejű kézigyalut készített 1758-as évszámmal ellátva (13.sz. ábra). Ezen József fiai voltak Antal és József(IV.), kiknek idejében épült kőből a Sütők jelenleg is használt családi háza 1773-ban (14.sz. ábra).

¹¹ Sütő István, A bútorfestő és fafaragó Sütő család, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2011, 11. old.

15. sz. ábra: Alapgyalu 1830-ból, Sütő István(II.) munkája
 Forrás: Sütő István fotója

Antal és József a XIX. század első felében alkotnak, József fiai mind bútorfestő asztalosok: János(II.), István(II.) és Ferenc(I.). István(II.) készítette a barokkos kiképzésű 1830-as évszámú alapgyalut (15. sz. ábra). Ő ugyanakkor annyira ügyes asztalos volt, hogy az 1848-as Forradalom és Szabadságharc idején Gábor Áron ágyumodellező műhelyében dolgozott. Négy fia volt: István (III.), Sándor, Lajos és Károly.

A festett bútor divatjának virágzása idején - XIX. század - a megrendelőket legkevesebb hét személy látta el bútorral. Lajosnak három fia volt, kik közül ketten folytatták a mesterséget: Dénes és Béla (I.), mivel ebben az időszakban a bútorok divatja lecsengőben van. Dénes elesett az I. világháborúban, így csak Béla (I. szül. 1895-ben) folytathatta a mesterséget. Rengeteg anyagot gyűjtött össze a családról, de ezek nagy része a II. világháborúban sajnos el is pusztult. Neki egy fia született, Béla (II. szül. 1919-ben), kinek két fia folytatja a mesterséget: Levente (I. szül. 1954-ben) és Gábor (II. szül. 1955-ben). Kós Károly idején ők jelentették a családot. Gábor (II.)-nak három fia van, nagybátyámmal együtt jelenleg mi öten látjuk el a festett illetve faragott bútorra érkező megrendeléseket.

A vargyasi népi bútorral kapcsolatos technikai kérdések

16. sz. ábra: idős Sütő Béla szerszámai közt
 Forrás: Sütő család kiállítása, Vargyas

Az egyik legfontosabb kérdés a népi bútorról kapcsolatban az, hogy mikor került be a köznép házába? Tudjuk, hogy a székely házak is kezdetleges technikával összeállított ácsolt bútorokkal voltak berendezve egészen a XV-XVI. századig. Ezek alapanyaga a hasított, faragott deszka volt. Ezen bútorok elkészítéséhez nem volt szükség sok szerszámmra, javarészt el is készíthette mindenki a számára megfelelő darabokat. Kemény, lombhullató fából készültek relatív kezdetleges szerszámokkal (18. sz. ábra). Illesztéseik a saját anyagból kirótt csapok, facsapok (faszegek), ékelések, gyakran kovácsolt vas elemekkel való megerősítések segítségével állottak össze. Nagyon erős, masszív darabok voltak ezek, nem ritkán kiteve a tatárok, törökök dúlásainak, illetve természeti katasztrófáknak. Úgy voltak készítve, hogy minnél masszívabbak és időtállóbbak legyenek. Díszítésük aránylag egyszerű, karcolt elemekből állott: nap- és szélrózsák, csillagok, farkasfogak, félholdak és egyéb geometriai elemek felhasználásával.

17. sz. ábra: A Sütő család munkáiból berendezett kis múzeum, mai formájában
 Forrás: Sütő Olga fotója

Az első festett bútorok a XV. században protestáns templomokban jelennek meg először, olasz reneszánsz mintára. Ekkor még az egyház és a főurak kiváltsága ilyen bútorokat használni. Elterjedésük a vízfűrészek megjelenésével teljesedik ki, melyek olcsón hozzáférhető alapanyagot biztosítanak a szárnyukat bontogató bútorfestő-asztalosok számára. Domanovszky György szerint az első vízfűrészek már 1393-ban megjelennek Erdélyben.

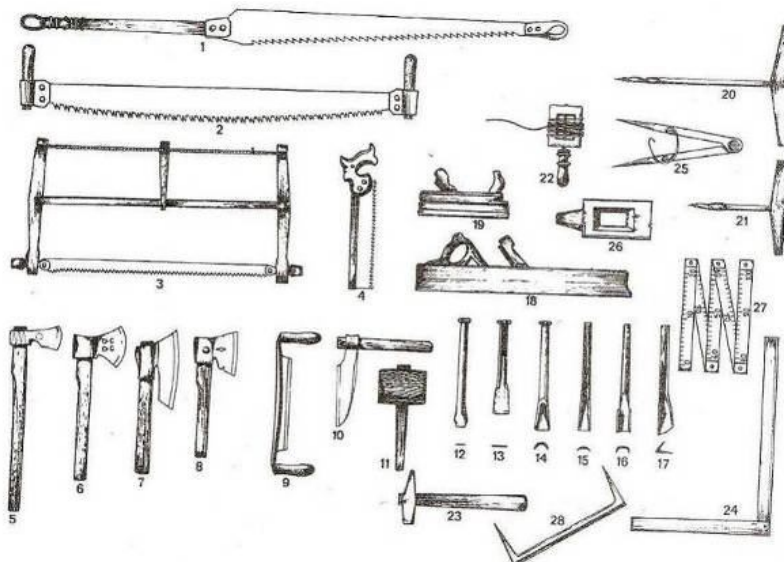
Egy másik nagyon fontos tényező a fenyőbútor elterjedését illetően az, hogy mikor történik meg a házak füsttelenítése? Biztos adatokból tudjuk, hogy ez csupán a XV. század végén valósul meg, ami lehetetlenné teszi a festett bútor azelőtti elterjedését, mivel ez sokkal érzékenyebb, könnyebben koszolódik és besötétül.¹² A korai elterjedés

¹² Cs. Bogáts Dénes, Háromszéki oklevél szójegyzék, Kolozsvár, 1943

történelmi akadályai pedig a következők: a XV. században megnyírbálják a parasztság jogait, 1514-ben kitör a Dózsa György vezette parasztfelkelés, majd 1526-ban a Török Birodalom leigazza Erdélyt a Mohácsi vészt követően. Ezek az események mind hátráltatják a festett bútor terjedését.

Az asztalos mesterség elterjedése szoros összefüggésben van a **szerszámok** elterjedésével. Az asztalosságnak rengeteg szerszáma van szüksége, többre mint más fával foglalkozó mesterségeknek.

A vágott deszka megjelenésével az ácsszerszámokkal készített bútorok visszaszorulnak, sok esetben kamrába, vagy épp csűrbe kerülnek, helyüket „virágos bútorok” veszik át. A szegény, vagy elzárt vidékeken van rá példa, hogy évszázadokig nem változik gyakorlatilag a bútorok megmunkálásának mikéntje, például Máramaros környékén. Vannak vidékek ahová földrajzi elhelyezkedésük végett nagyon hamar eljut az asztalos bútor, ilyen Erdélyben például Kalotaszeg vidéke.

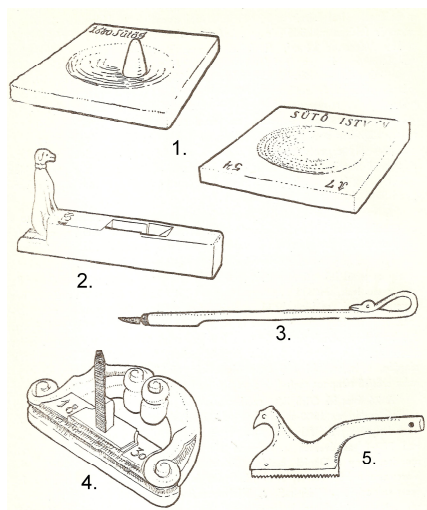
18. sz. ábra: A legfontosabb szerszámok a XVII. sz.-ig: 1-4: fűrészek, 5-8: faragóbárdok, 9: kézvonó, 10: zsindegy pattintó, 11,23: kalapácsok, 12-17: vésők, 18-19: gyaluk, 20-21: cigányfűrők, 22: csaptató, 24-27: mérő, jegyző szerszámok, 28: ácskapocs

Forrás: Nistor Francisc rajza

Kós szerint Vargyason a profilozó gyalu a XVII. században terjed el. Ezt egy, a Daniel kastélyban talált ajtófélfával bizonyítja. A csontenyv szerinte nagyon későn, csak a XIX. században lesz használatos, addig a Sütők túróenyvet használnak.

A Sütő család tagjai szerszámaikat mindig maguk készítették el. A mai napig használt szerszámok nem sok különbséget mutatnak a 200-300 évvel ezelőttiéhez képest, sok szerszám pedig a régiek közül is mind a mai napig használatban van. Az alábbi rajzokon Kós Károly által

megörökített családi szerszámok vannak, mindegyikük épségben van mind a mai napig (19.sz. ábra).

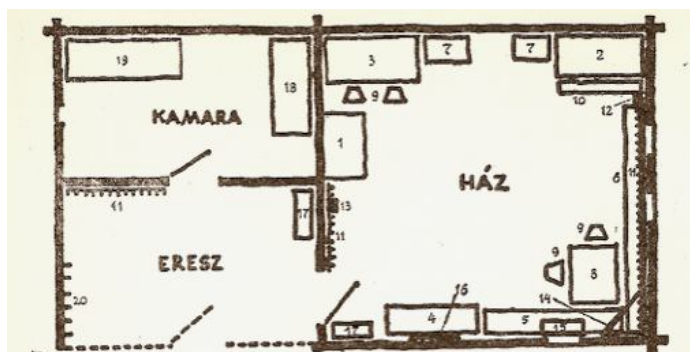

19. sz. ábra: 1-festéktörő kő 1680-ból; 2-kutyafejű gyalu 1758-ból; 3-faragókés; 4-alapgyalu 1830-ból; 5- heveder beeresztő fűrész

Forrás: Kós Károly rajza

Mivel a család tagjai kitűnő faragók is voltak, sokféle vésőt használtak. Ezen szerszámoknak ugyanakkor a csapok elkészítésénél is nagy szerepük van. A vésők figyelmes fenése feltétele a tökéletes felület elnyerésének. A fenés ezért az asztalos egyik legfontosabb feladata.

A bútordarabok elhelyezése az erdővidéki házban (20,21.sz. ábrák):

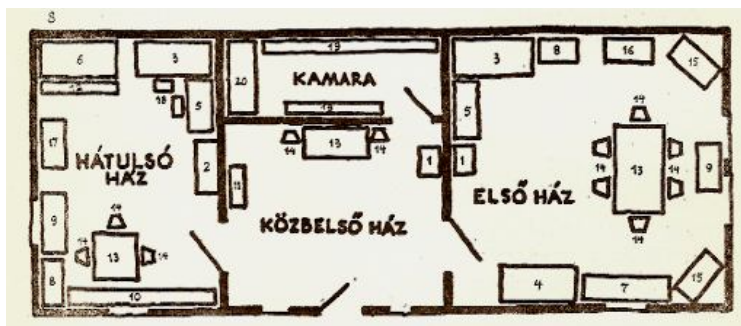

20. sz. ábra: A régi tölgyfa boronákból épített és fatéglával fedett erdővidéki ereszes (kétszakaszos) ház berendezése a XIX. sz. első felében. 1: cserepes, 2: vetett ágy, 3-4: hálóágy, 5: kanapé, 6: hosszúpád, 7: tulipános láda, 8: asztal, 9: karosszék, 10: karospad, 11: kendőszeg, 12: óradeszka, 13: fali sótartó, 14:saroktéma, 15: üvegtartó fogas, 16: kanáltartó, 17: vízpad, 18: disznókölcsegtartó, 19: lisztartó, 20: hámtartó. A 2-16. sz. bútorok virágos festésűek.

Forrás: Kós Károly rajza

A vargyasi bútorok festésénél a következő alapszíneket használjuk: bordó, jobbágykék, templomkék, illetve ritkábban zöld. A díszítmény arról ismerhető fel, hogy nagyon gazdag, és sűrű

virágkoszorúkat használ, melyekben a leggyakrabban előforduló virágok és motívumok: tulipán, rózsza, margaréta, tulibimbó, hosszukás és keskeny levelek, rózsabimbó, szegfű, nefelejcs, nárcisz, valamint a kiinduló motívumok közül a kancsó, szív, pántlika, koszorú.

21. sz. ábra: Az újabb háromszekaszos ház berendezése a XX. sz. elején. 1: tüzelő, 2: tűzhely, 3: nagyágy, 4: heverő, 5: kicsi ágy, 6: vetett ágy, 7: kanapé, 8: tulipános láda, 9: kaszten, 10: hiszúpád, 11: vízpad, 12: karospad, 13: asztal, 14: karosszék, 15: üveges, 16: sifonér, 17: tálal, 18: kicsi szék, 19: polc, 20: lisztes láda. A 3,6,8,10,12,15,17, néha 13-14 sz. bútorok virágoztak.

Forrás: Kós Károly rajza

A virágoknak rengeteg féle változata van, Kós csupán tulipánból kb. negyven félért feljegyzett. Ritkábban találkozunk állati eredetű ornamentikával, pl.: galambokkal. Ami jellegzetes még a vargyasi motívumokra, hogy tükröbetéteket használ, melyek általában világosabb színűek a bútor többi részénél. Ezek alakja nagyon sokféle lehet, az egyszerű négyszögtől a barokkosig. A vargyasi díszítményeken jellemző a virágok szimmetrikus elhelyezése illetve az arányok váltakozása.

A láda (22.sz. ábra) valószínűleg a legrégebbi bútordarab az összes közül. Székelyföldön kelengyés ládának nevezték, mivel a férjhez adandó lány ebben hozta magával a kelengyéjét, hozományát. Később is a család ünneplő ruháját tartották benne, talán ezért lett az egyik legkedveltebb és legértékesebb darab a házban. Természeti csapás vagy háború esetén a család ezt a darabot mentette ki először.

22. sz. ábra: 1842-es kelengyés láda Vargyason

Forrás: Sütő Olga fotója

Összeállítása fecskefarkas csapozással történik, alja faszegekkel van rögzítve. Jellegzetessége, hogy belsejében van egy beépített kis ládika, melyet ládafiának neveznek és értékes holmik tárolására használták.

Több féle típusa ismert: kelengyés, hosszúláda, kanapé, fiókos láda, kasztenláda.

A padláda (23.sz. ábra) a pad és a láda ötvözéséből alakult ki, tároló- és ülőhelyet biztosít. Szerkezete a ládáéhoz hasonlít, de hosszabb a szokásosnál és háta illetve karja is van. Ülése felfele nyílik. Használatával rengeteg hely spórolható meg: csizmák, ágyterítők, lepedők, szőttesek állottak benne.

23. sz. ábra: Padláda Vargyason
Forrás: saját fotó

A szoba sarka elég nehezen bebútorozható hely, ennek éke lett a **saroktéma** (24.sz. ábra). Amíg ládából több is lehetett a szobában, saroktéma csupán egy vagy kettő. Általában italtárolásra, fontosabb holmik tárolására használták, néhol a Bibliát is itt tartották.

24. sz. ábra: Saroktéma Vargyason
Forrás: saját fotó

25. sz. ábra: Állótálas Vargyason
Forrás: saját fotó

Többféle változata ismert: klasszikus ajtós, tolóajtós, rácsos ajtós. Néhol az ajtó alá kis háromszögű fiókot építettek, az alá pedig kis fogast is rakhattak.

A **tálast** edények, kancsók, tányérok tárolására használták. Két része van: felső és alsó. Két típusa ismert: fali- illetve állótálas (25.sz. ábra). Az állótálas két része külön-külön is használható, felső részén tányérok, alsó részén kásás edények állottak.

Díszítményének szépségét emelik a rajta elhelyezett edények díszítményei, melyeket nem használtak nap mint nap, csupán fontosabb családi eseményekkor, mint lakodalom, keresztelő, konfirmáció vagy tor.

A **szék** (27.sz. ábra) a házak legjellegzetesebb bútordarabja. A székelységben leginkább kedvelt fajtája az ún. kontyos szék (26.sz. ábra). Ez a darab árulkodott a családban levő hangulatról. Ha a két támla összenézett, békesség volt a házban, de ha a szülők összeszólalkoztak, megcserélték a székhátakat és az idegenek nem zavarták a hangulatot.

A kontyos szék háttámlája 100° - 105° fokban van megdőlvé. Lábai pedig 10° - 15° fokos szögben állanak, evégett nincs szüksége átkötőkre, merevítőkre.

26. sz. ábra: Kontyos szék Vargyasról
Forrás: saját fotó

27. sz. ábra: Faragott támlájú szék
Forrás: saját fotó

28. sz. ábra: Hátaskpad, vagy vendégváró pad Vargyason
Forrás: saját fotó

A **pad** (28.sz. ábra) hasonló szerkezetű a székkal, lábai 10°-15° fokos szögben vannak becsapozva, támlája pedig hasonlóképp a székéhez. 2-4 személy számára készül. Az ülő rész alatti heveder erősítések végett nagyon merev, nem lazulnak fel a lábak és több száz évig is eltart.

Az **asztal** legelterjedtebb és legkedveltebb fajtája a gótikus asztalnak is nevezett kamarás asztal (29.sz. ábra). A szoba közepén állott, mellette a kontyos székek. Alsó részében ún. titoktartó van, felül pedig kenyeres fiók. Szerkezetileg elég nehéz darab, elkészítése nem túl egyszerű.

29. sz. ábra: Vargyasi kamarás asztal

Forrás: saját fotó

Ágyból két félélt használtak a székely szobában: egy díszeset, melyet vetett ágynak (30.sz. ábra) neveztek és alvásra sosem használtak, illetve egy egyszerűbb kivitelezésűt, melyben aludtak. A vetett ágy is a lány hozományához tartozott, így nagyon díszes darab volt. Ágynemű tartó jellege mellett, státusszimbólum is volt.

30. sz. ábra: Vetett ágy Vargyason

Forrás: saját fotó

Javaslatok vargyasi népi bútorból inspirálódott korszerű bútorokra

A vargyasi népi bútor elemei közül nagyon sok motívumot fel lehet használni, velük kísérletezni illetve egy modern bútor hangsúlyos elemévé tenni igazi kihívás volt számomra. Az én bútoraim úgy szerkezeti, mint motívumbeli elemeket egyaránt felhasználtak. A szerkezeti megoldások közül olyanokat érdemes választani, melyek látszodnak a darabon és felkeltik az érdeklődést. Ilyen pl.: a lábak illetve a háttámla illesztése az ülőkébe, mely talán némelyeknek az ácsolt bútort juttatja eszébe, viszont a minimalista irányzathoz tökéletesen illeszkedik, ugyanakkor ideálisan használható moduláris bútorok tervezésénél. A festett, faragott motívumok is sokrétűen használhatóak. A most tervezett daraboknál én nagyrészt díszítő jelleggel használtam őket, de némelyikük önállóan is inspirál. Mivel legelterjedtebb motívumunk a tulipán és a szív, darabjaim díszítését ezeknek rendeltem alá. A tervezésnél figyeltem ugyanakkor arra, hogy a bútorok könnyen kivitelezhetőek legyenek. Rendeltetésük sokszínű: ifjúsági szobától, a nappalin keresztül az ebédlőig igény szerint bárhol használhatóak.

31. sz. ábra:
Saroktéma üvegajtóval

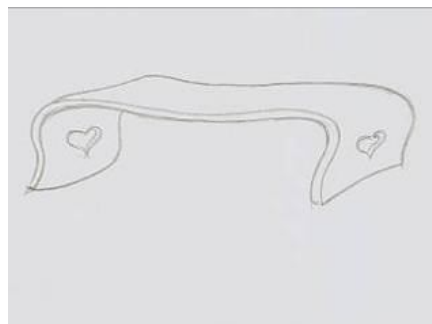
32. sz. ábra: Háttas gyerekszék
szívecskével

33. sz. ábra: Tulipános
háttas szék

34. sz. ábra:
Minimalista Fúzió
szék

35. sz. ábra: Hajlított
minimalista pad

36. sz. ábra: Kis festett
gyerekszék

Következtetés

Mivel a népi bútorok tárháza kimeríthetetlen, ezért a belőlük való inspiráció is nagy energiákat hordoz. Az emberhez általában a saját kultúrája áll a legközelebb, és ha csak egy pillanat erejéig is megérzi az új bútordarab hangulatában a saját kultúráját, valószínű, hogy azt fogja választani. Vigyázni kell viszont, hogy a hagyományokból való inspirálódás során ne korlátozódjunk a rusztikus darabokra, hisz ez némiképp már idejét múlt és nem illeszkedik egy mai korszerű ház igényeihez. Túl kell lépniünk tehát a rusztikát és újra merítenünk a tiszta forrásból.

Az általam tervezett Fúzió szék megfelel a mai modern kor elvárásainak és az emberek szellemi igényeinek is. A vargasi hagyományos bútorból való inspirálódás ötvöződik benne a modernizmussal és minimalizmussal. A Fúzió név ezt foglalja magában: azt, ahogyan fuzionál a modern kor és ökológia a hagyománnyal.

Mindemellett a hagyományos bútor tulajdonképpen ökológikus is volt, mivel semmilyen káros mellékhatása nem volt, nem termelt szemetet és nem szennyezett. A régi asztalosok gyakorlatilag ökológikus bútort készítettek, tudtukon kívül. A mindenáron környezetbarát megoldásokat kereső mai designer világ bizony visszafordulhatna néha a múltba inspirálódni. Az én feltett szándékom ez: az elődeink által felhalmozott tudást átültetni napjainkba és az általuk megszerzett tapasztalatokat újraértelmezni és felhasználni. A Fúzió szék csupán az első lépés ezen az úton, mely sok meglepetést tartogat még...

37. sz. ábra: A Fúzió szék perspektívája

38. sz. ábra: Fúzió szék szemből

39. sz. ábra: Vargyasi motívumok a háttámlán

40. sz. ábra: Fúzió szék oldalról

Könyvészet

1. Kós Károly, *A vargyasi festett bútor*, Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1972
2. *Magyar Néprajzi Lexikon*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977-1982
3. Alin M. Olărescu, *Eco-Design de produs – Vol.I. (Termék öko-design)*, Brassói Transilvania Egyetem Kiadó, Brassó, 2010
4. Domanovszky György, *A magyar nép díszítőművészete*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981
5. Olasz Ferenc, *Fejfák*, Magyar Helikon Kiadó, Budapest, 1975
6. Sütő István, *A bútorfestő és fafaragó Sütő család*, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2011
7. Daniel Gábor, *A vargyasi Daniel család eredete*, Franklin Társulat Kiadó, Budapest, 1896
8. Cs. Bogáts Dénes, *Háromszéki oklevél szójegyzék*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1943
9. Valentin Năstase, Marina Bucătaru, *Proiectarea mobilei – Îndrumăr pentru lucrări practice (Bútotervezés - Útmutató gyakorlati munkákhoz)*, Brassói Transilvania Egyetem Kiadó, Brassó, 1994
10. Buzz Poole, *Green Design*, Buzz Poole Kiadó, 2006
11. Alastair Fuad-Luke, *Ecodesign: The sourcebook*, Chronicle Books Kiadó, 2004